

Јелена Вукотић

ИЗМЕЂУ ИСТИНЕ И ЗАБЛУДЕ СТОЈИ ЈЕДНА СЈАЈНА ПРИЧА

Историјски роман *Господин Вук Бранковић* Стевана Јешевића

Чини се да су у другој половини XX, а особито почетком XXI века поново актуализована питања која у нашој националној историји расветљавамо столећима уназад.¹ Аутори са великим интересовањем прилазе литерарно веома потентном српском средњем веку оживљавајући личности назначеног периода с циљем да још једном превреднују њихове поступке и прикажу нам их кроз спектар осведочених чињеница које стоје насупрот епској традицији, легенди и миту. Тако се поново отвара питање косовске издаје на које је, са прилично великом сигурношћу, одговорено готово више од једног столећа пре него је настао роман који је предмет наше анализе. Овај, за књижевност вишезначан и надасве занимљив, мотив дубоко укоренен у нашем колективном памћењу још једном је кроз савремени историјски роман преиспитан па се пред читаоцем исприповедана из неколиких углова нашла сва слава и страдање једног од најмоћнијих великаша свог времена, господара Косова, Вука Бранковића.²

„Ко је тај Вук Бранковић?“ запитаће се Чедомиљ Мијатовић на крају XIX века у својој историјској

књизи *Десџоџи Ђурађ Бранковић* сматрајући да је осветљавање личности господина Вука Бранковића изразито значајно јер је он, како каже, елемент нове компликације политичком организму српском после Косова. (в. Мијатовић 2019: 36) На питање које је Мијатовић поставио крајем XIX века одговарали су кроз студије различити аутори готово читаво једно столеће, издвојићемо Момчила Спремића који, осветљавајући доба Вуковог сина Ђурђа Бранковића, не пропушта прилику да проговори о самом господину Вуку; Марка Шуицу, који се у својој студији *Вук Бранковић славни и велможни господин* посвећује одговору на све недоумице везане за живот нареченог великаша и Радета Михаљчића који се посебно бави епском биографијом Вука Бранковића у којој недвосмислено тврди да је косовска издаја плод имагинације народног певача.

Прве деценије XXI века доносе историјски роман Стевана Јешевића *Господин Вук Бранковић*³, својеврсну романирану биографију нареченог владара која кроз снажну пишчеву имагинацију осветљава један значајан период Вуковог живота који историји остаје у измаглици. Реч је о Вуковом сужањству у тамници султана Бајазита након кога се завршава његов живот.⁴

Кроз два приповедна плана Јешевић расплиће живот Вука Бранковића. Део приче саопштава нам

1 На почетку XXI века у српском друштву поново се јавила потреба да се још једном укаже на највеће недоумице и заблуде које су вековима удаљавале успомену на Вука Бранковића од историјске суштине и које су од њега начиниле јединствени национални симбол издаје. (Шуица 2014: 6)

2 Вук Бранковић је књижевни јунак, углавном епизода, у романима неколиких аутора па ћемо о њему читати у *Ђурђевим стџојама* Љиљане Шарац и *Десџоџи Стефану* Славомира Настасијевића.

3 Роман *Господин Вук Бранковић* Стеван Јешевић објавио је 2020. године. Издавач је „Отворена књига“ из Београда која је објавила и друге Јешевићеве романи *Стефанов крст*, *Приче са Таре* и *Име на Зејтинлику*.

4 Погрешан политички потез који се огледа у признавању вазалства па његовом оповргавању, услед силног анимозитета према Турцима, скупо кошта Вука Бранковића. Овим непромишљеним дејствовањем Вук изазива бес султана Бајазита I. Боравак у тамници представља време преиспитивања, али и време својеврсног надмудривања Вуковог са бесним и сујетним султаном који одлаже егзекуцију не би ли уживао у мукама свог сужња.

„Покорих све вас кауре што се називате краљевима, кнезовима, жупанима, господом, сви сте пали на колена преда мном... – Баш сви? – не издржа Вук и грубо га прекиде.

Сви! Ти јеси био последњи и зато ни на коленима ме не можеш поздравити него лежиш на сопственом измету. Нека, то си и заслужио. Кажем, све сам вас покорио, али ме ти једини уједе. Зашто?

Вук оћута одговор јер му ни питање није било јасно.

- Јеси ли ти исте вере као што су Марко, Константин, Стефан?

такозвани свезнајући приповедач, док други, исприповедан у првом лицу, чине сећања и промишљања протагонисте утамниченог, израђаваног, пониженог султановим бесом који је на себе навукао одбијањем вазалних обавеза.

На самом почетку романа о Вуку Бранковићу С. Јешевић нам осветљава портрет свог јунака у младости и то је, заправо, једини тренутак када можемо сагледати протагонисту.⁵

„У истој цркви осликаше Гргура, мене и Богородицу, која је мени представљала мајку. Брата и мене осликаше покрај цара Уроша, како стојимо поносни и заклету у правцу светог Георгија Богослова. Ја приказан у својој осамнаестој години, са дугом риђом косом раздељеном на челу и дугим увојцима, а на грудима одоре, дивитисиона, осликан ми је грб нас Бранковића, који је још деда Младен добио као жупан код краља Милутина, пропети лав на две ноге и са подигнутим репом.“ (Јешевић 2020: 20)

Како прати стасавање свог јунака као мушкарца, владара и политичара, Стеван Јешевић у смрти оца, севастократора Бранка, проналази моментум у коме почиње сазревање и стасавање Вукова.

„На једном је, Божијом промисли, постао старији, мудрији, мужевнији, разумнији, одлучнији, самосталнији и разборитији. Гледајући само у мртво очево лице, доје воштанице, Вук је могао осетити да мртви отац претаче у њега живог поуке и савете и наглашава породичне завете. Све се без речи чини, а Вук све прихвата и разуме.“ (Јешевић 2020: 26)

Овај помало бајковит приказ сазревања Вука Бранковића сугерише читаоцу да је реч о великом јунаку достојном сваког поштовања јер се око њега плету и својеврсне надземаљске силе које га подржавају у на-

претку и узрастању. Градећи профил протагонисте, аутор романа *Госјодин Вук Бранковић* не пропушта и да нам Вука прикаже као образованог човека свог времена.

„Временом, упоран и знатижељан, Вук је савладао грчки језик као свој, овладао је латинским језиком и писмом, научио угарски и бугарски да је могао разговор водити, добро их разумети и своје мисли правилно приказивати.“ (Јешевић 2020: 31)

Вук Бранковић пред очима читаоца стасава постепено, иако му се не спори образовање које се истиче већ на самом почетку романа, јер упркос мотиву бајковитог и наглог сазревања Јешевић налази да његовом јунаку до пуне снаге и умне зрелости недостају године искуства.

„Вук је био образован, многе је језике познавао, читао и писао ћириличним словом, али и грчким и латинским и то га је издвајало од осталих српских обласних господара, али за мудрост требају године, а он их још нема толико.“ (Јешевић 2020: 87)

Искуство је важан детаљ који неминовно у младости недостаје сваком човеку и веома је похвално што Стеван Јешевић дозвољава свом јунаку да сазри пред нашим очима дајући нам на тај начин прилику да га разумемо и сагледамо из свих углова.

Аутору је важно да прикаже шта његов јунак мисли и осећа, важан сегмент у роману су односи унутар Вукове примарне породице, а једна занимљива епизода је она у којој се говори о Вуковом рођаку Николи Алтомановићу.⁶ Јешевић се труди да са пуно детаља исприповеда важне чињенице о Вуковом односу са кнезом Лазаром и његовом породицом и, на концу, спере љагу са имена Вука Бранковића.

Говорећи о Вуку аутор његове романсиране биографије истаћи ће да он једини међу обласним господа-

- Да, православни хришћанин.
- И од истог сте племена?
- Народа! Јесмо.
- Ти штрчиш. Ти си другачији. Ти си псето лажљиво, пацов што рије и куту шири, пришт...“ (Јешевић 2020: 52)

5 Портрет Вука Бранковића аутор његове романсиране биографије преноси по узору на фреску из Цркве Богородице Перивлепте у Охриду. Тако да је његова веродостојност онолика са коликом је средњовековни иконописац насликао Вуков лик.

6 Никола Алтомановић је био први рођак Вуков, син сестре његовог оца, Теодоре.

рима има „чврст корен у великој властели“ те да је он „титуларни наследник и жупана и војводе, и севастократора и господина.“⁷ (Јешевић 2020: 87/88)

Уз Вука Бранковића најистакнутија личност у роману свакако је кнез Лазар са којим протагониста склапа политички савез⁸ али и велико пријатељство и породичну везу која почива на удаји Лазареве кћери за Вука. Историчар Марко Шуица наводи да је само један Лазарев зет заиста био савезник на кога се кнез могао ослонити, а то је био Вук Бранковић. (в. Шуица 2014: 95)

Почетак савеза Лазара Хребељановића и Вука Бранковића Стеван Јешевић осликава на следећи начин

„За три дана, колико су у разговору провели, Лазар и Вук стекоше један у другог поверење из кога се изроди и поштовање и пријатељство којем се нису надали. Постадоше савезници и Вук спремно прихвати Лазарев позив да у најскорије време посети Лазарев двор у Крушевцу, обиђе нову цркву коју је Лазар подигао и посветио Светом Стефану Првомученику и упозна његову жену Милицу.“ (Јешевић 2020: 99)

Наречена посета представља постепено Вуково увођење у породицу. Интересантно је какав однос Јешевић гради унутар породице Хребељановић-Бранковић. Вук је неспорно омиљени Лазарев зет, породица је блиска, привржена. Посебно леп однос развија се између Стефана и Оливере Лазареве и зета који их, будући вршњаци његове деце, посматра очински благонаклоно и пружа им сваку могућу пажњу.

С обзиром на озбиљност двоструког, политичког

и породичног, савеза кнеза Лазара и Вука Бранковића Јешевић претпоставља да је Вук морао знати многе тастове промисли и са тим у вези у роману *Горњодин Вук Бранковић* наилазимо на чињеницу да своју последњу вољу Лазар заправо прво и саопштава, уз присуство патријарха српске православне цркве, зету са којим је у најјачој спреси.

„Док Стефан не стаса, а то ће бити за коју годину, нек се учи да влада, да постане прави кнез, али да до тада Милица изриче последњу реч. Кад се Стефан као кнез осамостали, нека Вуку препусти војску да њоме управља, а до тада нека учи војни занат код неког од војвода које, Вуче, ти одредиш.“ (Јешевић 2020: 170)

Лазар се осликава као мудар, благоглагољив, промишљен, неустрашив. Он је један изразито реалан и рационалан великаш, државник и војсковођа који нема времена да ламентира над опасностима које прете његовој држави и владавини већ врло практично прилази проблему спремајући се на све могуће исходе па и на сопствену смрт.

Договор уочи Косовске битке, са једне стране, најслабији је сегмент романа *Горњодин Вук Бранковић* с обзиром на одсуство сваке динамике радње која је угушена бројним излагањима различитих великаша. Са друге то је заправо сјајни моменат у коме се осветљавају ратничке способности кнеза Лазара. Кнез је, наводи Јешевић, одличан стратег, веома добро познаје непријатеља, такође веома добро познаје великаше са којима ће се раме уз раме борити.⁹

И сам Вук Бранковић био је сјајан стратег и надолазећи окршај са Турцима сматрао је веома озбиљним

7 О титули господина коју је носио Вук Бранковић Марко Шуица каже „Вук Бранковић је својом државом владао носећи не много истакнуту титулу господина. У недостатку централне власти која би имућној и моћној властели додељивала значајне и репрезентативне титуле и звања, титула господина је почела да добија тежину владарског достојанства. Кресећи своје име титулом господин, попут других обласних господара, Вук Бранковић је прокламовао сувереност и самосталност на територији којом је управљао, покушавајући да задржи свој положај међу најмоћнијим велможама тог доба.“ (Шуица 2014: 71)

8 Марко Шуица истиче да су неретки наводи у којима се наглашава да је Вук Бранковић захваљујући своме тасту достигао свој углед. Овде се, како каже аутор књиге *Вук Бранковић славни и велможни јосјодин*, превиђа чињеница да ни сам Лазар није могао да учврсти свој положај док није ступио у савез са Вуком као припадником старог српског племства. (в. Шуица 2014: 94)

9 „Турска пешадија, пијаде, најбројнија су им војска и броје преко двадесет хиљада... Од оружја скоро сви имају криве сабље, јагагане, оштре попут бритве и кратке, а опет закривљене бодеже, ханцаре...У блиској су борби попут стршљена... Терен на коме се битка води, за османске ратнике није од значаја. Једнако су брзи и спретни и кад се по камењу

догађајем.

„Неколико дана је тражио од својих војвода Прибила Кучиновића и старог Милоша Повика да још пре зоре изјашу до поља на коме ће се битка водити и целог га небројано пута прођу не би ли га што боље упознали, како би своје десно крило што боље поставио и у нападу развијао.“ (Јешевић 2020: 213)

Припрема није само војно стратешка она мора бити и економска. Овај вид припреме резултира бројним наметима. Овде видимо да су кнез Лазар и Вук Бранковић све своје и ресурсе своје властеле усмерили ка Косовском боју који је сматран тачком прелома када је позиционирање српских земаља у односу на турског освајача у питању.

„Са својом властелом Вук је морао посебну бригу водити. Готово побуну учини када им је Вук, као да погачу ломи, одрезао посебне намете у стоци и жити, зоби и овсу за потребе војске и коња, а они су кукали да их је оробило и упропастио са оном опремом коју су за војску морали дати... Морао је Вук и своје благо давати, али је почео и слати посебне одреде копљаника да заштите глобаре и порезнике

код прикупљања стоке и жита са властелинских имања јер су се неретко мачеви потезали.“ (Јешевић 2020: 215)

Јешевић, дакле, јасно истиче да је Косовски бој спреман темељно, промишљено, циљ је била одбрана и очување територија и за достизање таквог циља био је неопходан јак хришћански савез.

Косовска битка¹⁰ је централни догађај у роману *Господин Вук Бранковић*. Она је важна за протагонисту јер се његов живот мења након нареченог боја. Сам исход боја на Косову¹¹ озбиљно ће нарушити политичку мапу региона, а страх и немоћ нарушиће бројне савезе. Један такав савез је онај између кнеза и господина Вука који би се, да су околности другачије, наставио без обзира на Лазареву погибију и пренео на његовог сина Стефана односно испрва на Милицу која у својству регента влада обезглављеном Србијом.

Након Косовског боја уграски краљ Жигмунд позива Вука Бранковића у жељи да са њим успостави савез и дипломатске односе. Историчар Марко Шуица каже да је писмо упућено господину Вуку „изричито потврда да је краљ Жигмунд успоставио дипломатске везе са политичком личношћу коју је сматрао способном да заступа интересе српских земаља.“ (Шуица

веру и кад се по пољу вијају.

Турски ратници на коњима, акиције су као наша лака коњица, једино што их има и који носе дуга копља уз себе.

Најљући су им јаничари. Први у битку улећу и остају до краја или као победници или под коњским копитима растргани.“ (Јешевић 2020: 205-206)

- 10 Јешевић о Косовском боју каже следеће: „Тло је задрхтало и Вук је могао испред себе назрети густе редове робова и азапа са дугим копљимана чијим су врховима зјапиле разглављене чељусти посечених глава камила, коња, овнова и несрећних људи који пострадаше од ове ордије... Цела се та густа маса таласала и повијала, дражећи и изазивајући Вукову војску да крене у напад...обојица усмерише поглед ка небу које се напуни густим и тамним облаком који начинише одапете стреле Вукових вештих стрелаца...Вук спусти визир на шлему и високо подигну исукани мач изнад главе, да га сви виде и потеря коња у кас. Битка је почела.“ (Јешевић 2020: 219-220)

О крају битке говори се кроз промену приповедача. Утамничени Вук у сећање дозива слике боја „...Сећам се... Малаксао, једва држећи се у седлу, дојахао сам до капије свог двора у Приштини и у глави ми је још бучало од искрицавог звекета челичног оружја, вриске прободених и сапетих коња, урлика које само човек, од свих животиња, може да из себе испусти. Битка је била готова.“ (Јешевић 2020: 220-221)

- 11 Марко Шуица Наводи да је могуће из неколико извора реконструисати Вуково повлачење са Косова. Први извор је спис непознатог Каталонца у коме се напомиње да се Вук из битке повукао након вести да је кнез Лазар погинуо. Други извор је *Житије десјоџа Стефана Лазаревића* Константина Костеничког у коме се не помиње ни Вук Бранковић ни могућа издаја што недвосмислено може сугерисати на чињеницу да се српска војска на Косову борила до краја. (в. Шуица 2014: 115)

Шуица износи да најранији српски извори не помињу издају те да се идеја о пропасти битке због невере развија касније. Пећки летопис с краја XIV века наводи да се не зна да ли су Лазара издали неки његови или је пораз био воља Свешвишњег. Студенички летопис бележи да су неки из страха или неверства побегли. *Краљевство Словена* Мавра Орбина говори да је Вук повукао сву своју војску са Косова и из боја изашао готово без губитака. (в. Шуица 2014: 115-117)

2014: 122)

Жигмундов покушај успостављања дипломатских односа¹² Јешевић приказује кроз призму својеврсне моралне дилеме.

„Ако понуђени савез прихвати, Вук ће, без борбе, проширити своју област на сву Лазареву земљу... Моћи ће кнежевски венац ставити себи на главу и свој двор преселити у Крушевац... Ако позив на савез одбије, Жигмунд ће прећи Саву и Дунав и ударити по Мачви, све до Честина, можда и дубље у Лазареву земљу. Нема му се ко одупрети...

Понуду је одбио... Подсетио је Жигмунда да је Лазар иза себе оставио најстаријег сина Стефана да га наследи...

За крај писма је краљу понудио своје пријатељство као владар Косова, Хвосна и Скопља и потписао је ово писмо само као господин Вук.“ (Јешевић 2020: 243-246)

Одбивши Жигмунда, Јешевићев протагониста постаје својеврсни отпадник, он није уз хришћане мада хришћански савез прижељкује, нити је као његови суседи уз султана јер се таквог савеза гнуша.

До самог краја романа *Госџодин Вук Бранковић* лик наведеног великаша остаје у границама честитости, храбрости, пожртвованости. Чини се да само по некад сустаје она дубока промишљеност коју Вук развија ближећи се зрелој доби и то баш у тренуцима који се тичу његовог односа са Турском.

Према Јешевићевим наводима можемо закључити да је Вук Бранковић својим дејствовањем након Косовског боја извршио својеврсно политичко самоубиство. Два важна момента решавају судбину Вука Бранковића. Први је изостанак са скупа свих вазала који је Бајазит I Муратов наследник заказао у Серу¹³, а други изостанак из боја на Ровинама.

Живот Вука Бранковића завршио се у тамници у коју је затворен вероватно уочи, или непосредно после

битке код Никопоља. Бајазит се потрудио да казни Вуков пркос.

„Сада је 819. година од Хицрета, а по твом рачуњању је 1397. година од Исуса и на дан после Рамазанског бајрама, а то ти је за два дана од данас, по мојој наредби бићеш удављен у овој тамници, тетивом са лука. То сматрај као почаст. Наредио сам да ти тело предају неком калуђеру, што је добро платио и измолио.“ (Јешевић 2020: 306)

Историчар Марко Шуица наглашава да није познато како је Вук Бранковић завршио живот. Тачан датум његове смрти утврђен је, реч је о 6. октобру 1397. године. Његово тело предато је брату Греасиму који га је однео на Свету Гору.

Сторија о Вуку Бранковићу завршава се његовом смрћу чије извршење не видимо. Слутимо га кроз низ молитви у којима се протагониста нада у спасење своје душе исказујући захвалност за све дарове што су му за живота дати.

Литература и извори

Михаљчић 2001: Раде Михаљчић, *Јунаци косовске лејенде*, Школска књига, Београд.

Спремић 2021: Момчило Спремић, *Десџош Ђурађ Бранковић и његово доба*, Службени гласник, Београд.

Шуица 2014: Марко Шуица, *Вук Бранковић славни и велможни џосџодин*, Еволута ИК, Београд.

Јешевић 2020: Стеван Јешевић, *Госџодин Вук Бранковић*, Отворена књига, Београд.

12 Важно је знати да су „у првим годинама после Косовске битке Угарска, Венеција и Дубровник признавали Вуков суверенитет и према њему се односили, с дипломатским уважавањем, као према српском господару и наследнику кнеза Лазара.“ (Шуица 2014: 128)

13 На састанку у Серу били су присутни цар Манојло II Палеолог, морејски деспот Тодор I, Јован Палеолог VII, монемвасијски господар Павле Мамонос, Стефан Лазаревић и Константин Драгаш. Како је наведени списак забележио сам Манојло II Палеолог Шуица претпоставља да је у Серу могао бити и Вук Бранковић, Марко Мрњавчевић и његова браћа те Константин Балшић али да они цару нису деловали нарочито важно у време прављења списка. Састанак у Серу био је изузетно понижење за све владаре, Бајазитове вазале. (в. Шуица 2014: 153-155)